

АВДЄЄВА ГАЛИНА КОСТЯНТИНІВНА

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
провідний науковий співробітник, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

**ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Військові РФ вчинили в Україні безліч злочинів, серед яких – масові вбивства мирних громадян, знищення житлових і інфраструктурних об'єктів, мародерство, гвалтування та ін. Через це порушені права громадян України, які закріплені у Розділі I Європейської Конвенції про

захист прав людини і основоположних свобод (ЕКПЛ) та її протоколах № № 1, 4, 6, 7, 12 і 13 [1, с. 116].

Для фіксації воєнних злочинів РФ в Україні створили онлайн-архів [2]. Накопичення інформації в архіві є підготовчим етапом до розслідування воєнних злочинів, під час якого шляхом ретельного збирання процесуальних доказів буде доведена вина військових армії РФ і представників російської влади.

Розслідування масштабних воєнних злочинів передбачає дослідження безлічі подій і проведення великої кількості різних судових експертиз (судово-медичних, судово-балістичних, вибухотехнічних, екологічних та ін.). Ще до війни слідчі іноді не могли отримати висновки судових експертиз до двох років через велике навантаження судових експертів державних експертних установ, а в умовах війни, коли багато судових експертів набули статусу біженців або внутрішньо переміщених осіб, перейшли до армії або територіальної оборони, зайнялися волонтерською діяльністю або виїхали за межі свого населеного пункту і не мають можливості виконувати свої професійні обов'язки, отримати висновок експерта стало ще складнішим.

В ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що експертом у кримінальному провадженні може бути лише особа, яка «має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи» [3]. Судовий експерт згідно з цим законом має пройти тривале навчання в державній судово-експертній установі та отримати свідоцтво на право проведення судових експертиз. При цьому ч. 3 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» містить заборону на проведення недержавними експертами криміналістичних (більше 30 видів), судово-медичних та судово-психіатричних судових експертиз [4].

В Україні існують проблеми із залученням судово-медичного експерта, а суди в окремих випадках не визнають його висновки джерелами доказів у кримінальних провадженнях через те, що судово-медичні експертизи згідно зі ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» дозволено проводити виключно в державних експертних установах, якими не є всі Бюро судово-медичних експертиз в Україні (вони належать до об'єктів комунальної власності) [5, с. 89].

У країнах-членах Ради Європи залучення експерта здійснюється згідно з «Керівними принципами щодо ролі призначених судом експертів у судових процесах держав – членів Ради Європи». Відповідно до п. п. 33, 34 даного документу суд може залучати як експерта будь-яку особу за наявності у неї певних спеціальних знань (або досвіду чи практичних навичок) [6]. Зокрема, в Італії кожна зі сторін має право залучати своїх «технічних консультантів» для проведення експертизи або рецензування експертних висновків (ст. 225 КПК Італії) [7]. Основним критерієм для обрання такої обізнаної особи є наявність у неї спеціальних знань у певній галузі.

В Україні висновки експертів віднесено до процесуальних джерел доказів (ст. 84 КПК України), а висновки спеціалістів – ні, хоча висновок

спеціаліста відповідно до ст. 298¹ КПК України є процесуальним джерелом доказів при розслідуванні кримінальних проступків. Як експерт, так і спеціаліст несуть відповідальність, встановлену законом, за завідомо неправдивий висновок (ст. 70 та ст. 72 КПК України), а структура їх висновків співпадає. Не визнання висновку спеціаліста джерелом доказів створює необґрунтовані додаткові проблеми під час збирання доказів з використанням спеціальних знань, а саме: подвійне однакове дослідження, збільшення процесуальних витрат та термінів розслідування.

Особливої актуальності проблеми розширення можливостей використання спеціальних знань набули через створення в Україні представництва офісу прокурора Міжнародного кримінального суду для розслідування воєнних злочинів РФ. Розслідування масштабних злочинів потребує залучення великої кількості судових експертів і спеціалістів, економії часу та процесуальних ресурсів.

Для розширення можливостей використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів в умовах воєнного стану в Україні було б доцільним виключити зі ч. 1 ст. 69 КПК України обмеження щодо можливості набуття статусу судового експерта лише тим особам, які мають право «відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи». Це надало б можливість, як і в країнах-членах Ради Європи, залучати як експертів осіб, які мають необхідні для проведення експертизи знання і навички.

Висновки спеціалістів також було б корисним вважати процесуальним джерелом доказів не лише при розслідуванні кримінальних проступків, а й при розслідуванні воєнних злочинів. Тому перелік джерел доказів в ч. 2 ст. 84 треба доповнити словами «висновки спеціалістів».

Під час збирання доказів сторонам кримінального провадження потрібно надати можливість отримувати не лише висновки експертів і ревізій, а й висновки спеціалістів, доповнивши ч. 2 та ч. 3 ст. 93 КПК України словами «висновки спеціалістів».

Внесення таких змін і доповнень до КПК України дозволить встановити такий порядок залучення експертів і спеціалістів для проведення досліджень речових доказів, який існує в країнах-членах Європейського союзу і Ради Європи, визнавати висновки спеціалістів джерелом доказів, що дозволить значно скоротити терміни розслідування злочинів в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навчальний посібник. Київ : Видавництво «ФОРМ» Голембовська О. О., 2018. 208 с.
2. Russia's war crimes. URL: <https://war.ukraine.ua/russia-war-crimes/>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04.2012. Редакція від 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

4. Про судову експертизу. Закон України № 4038-XII від 25.02.1994. Редакція від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
5. Авдеєва Г. К. Місце судової експертизи у науково-технічному забезпеченні слідчої діяльності в умовах змагального кримінального провадження. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць / редкол.: В. І. Борисов та ін. Вип. 41. Харків : Право, 2021. С. 88–93.
6. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States Document adopted by CEPEJ at its 24th Plenary meeting (Strasbourg, 11–12 December 2014). European commission for the efficiency of justice (CEPEJ). URL: <https://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/cepej/24-kerivni%20principu%20roli%20priznachenih.pdf>
7. Codice di procedura penale Parte Prima (Кодекс кримінального процесу. Частина перша) Altalex eBook, 2011. Italy. URL: https://www.legislationline.org/download/id/4357/file/Italy_CPC_updated_till_2012_Part_1_it.pdf

Ключові слова: спеціальні знання, судовий експерт, спеціаліст, розслідування правопорушень, воєнний стан.

Key words: special knowledge, forensic expert, specialist, crime investigation, martial law.